

När händer det som inte har hänt?

Att synliggöra det osynliga våldet

genom berättelser på hemsidor

Av

Anne-Christine Norlén

anne-christine.norlen@etnologi.uu.se

Du har ringt förr, sa polismannen jag blivit kopplad till. Det står här. Inte ett ord av vad du sa då var sant, vi tror dig inte. Jag vill anmäla det här, sa jag. Då får du väl åka in till en polisstation i morgon, sa de. Nu kom skräcken krypande. Inte ens polisen tror dig, skrek min man triumferande. Vad skulle jag göra nu? De betraktade mig alltså som en hysterisk kvinna som ljög vilt för att vi, som det sedan stod i alla polisrapporterna, "sedan en tid tillbaka hade problem i äktenskapet". Förra gången jag ringde hade de åkt ut till vårt hus, kommit och förhört oss, men inte ansett att det var någon fara. Min man hade ju bara eldat upp min Filofax och innehållet i min kontorsväska. Han hade inte slagit mig. Han var bara full. Den äldre av poliserna pratade med honom, som man till man. Sedan gick de. Vi kan inte göra något, vi är inga psykologer, sa de. (www.fagelfenix.net/Kvinnan/Berattar/astrid.shtml)

Den som berättar den här historien är Astrid. Hon är en av tretton kvinnor som valt att berätta om sina erfarenheter av misshandel på webbsidan fagelfenix.net. Det finns flera webbsidor för, om och av misshandlade kvinnor. Det finns även ett stort antal hemsidor på Internet om kvinnomisshandel publicerade av kvinnojourer, privatpersoner och övriga organisationer. Jag har mestadels tittat på svenska Internetsidor, men även kompletterat med några amerikanska. För den här artikeln har jag även tagit del av artiklar från dagspress publicerade på nätet. Det är ibland olika versioner på artiklar som t ex Aftonbladet lägger ut på sin webbplats och vad som trycks i pappersupplagan. I artiklarna är det fortfarande kvinnans berättelse som är den viktiga, även om vi får dem tolkade via journalisten.

Könsskapande är en process som, enligt sociologen Eva Lundgren (Lundgren et al. 2001), pågår hela livet och hela tiden. Vi befinner oss på en skala där olika könskaraktiska träder fram. En del är mer grundläggande än andra, till exempel genitalierna, andra är mer svårfångade, till exempel kroppsspråk och smink. En biologisk man kan befinna sig mer åt ett kvinnligt

genus än en biologisk kvinna när man försöker placera in dem på en genuskala. På det här sättet tas hänsyn till både biologiskt och socialt kön (genus) när man ser hur kön konstrueras. (Meurling 1996) Könsidentitet är både konstruerad och levd. Det betyder att de formas såväl individuellt som socialt. (Moore 1994) Min utgångspunkt i den här artikeln är, liksom författarna i antologin *Mord, misshandel och sexuella övergrepp* (red. Lövkrona 2001) mäns våld mot kvinnor bör förstås i termer av makt och kontroll. Jag menar, liksom t ex Lundgren och Moore, att både den maskulina och den feminina könsidentiteten skapas i den våldsamma relationen, men att det ligger i mannens intresse att skapa kvinnlig könsidentitet som underordnad och kontrollerad. Jag har i den här artikeln valt att inte ta upp hur manlig könsidentitet skapas, utan jag har valt att fokusera på den kvinnliga.

Mitt materialinsamlande har fått följa länkingsprincipen online. Jag har börjat med ett sökord, i detta fall *kvinnomisshandel* och genom ett sökverktyg har jag fått ett antal träffar. Dessa har sedan genererat länkar som har länkat mig vidare. Jag har gjort nedslag i enskilda berättelser av misshandlade kvinnor, artiklar om kvinnomisshandel samt följt vissa tydliga trådar på sajterna. Jag har valt att inte fördjupa mig i de berättelser som är skrivna i form av dikter eller som rena dagböcker, utan jag kommer att ta upp de personliga berättelserna för att via dem diskutera hur könsidentitet skapas och upprätthålls i en misshandelsrelation.

Kvinnomisshandel på Internet

En av fördelarna med att publicera sin historia online är att det går att vara personlig och ändå anonym. Det finns ingen *ägare* eller *ansvarig* till Internet, och det verkar nästan som om det är självgenererande. Så vad vill vi när vi lägger ut skärvor av våra egna liv på Internet? Jag tror att det för många handlar om att bemästra situationen, att skriva in ett bevis på att man tagit sig vidare, och att få sagt det som ingen riktigt lyssnade på. Hemsidor som handlar om kvinnomisshandel varierar i utseende och omfång. Det finns dock en hel del beröringspunkter. Det är inte bara i utformningen om vad som finns på sidan i form av länkar, tips och stöd utan även i själva livsberättelsen. Det handlar om att få publicera sin egen berättelse på sina egna villkor. (Norlén

1998b) Många uttalar även en önskan om att upplysa om och förhindra fortsatt våld. I andra fall är det mer underförstått. Sajterna fungerar som stöd för många kvinnor som befinner sig i en liknande situation. Internet har en tillgänglighet och en anonymitet som man inte ska underskatta. Det kan vara enklare att leta efter tips och få stöd på Internet än att ringa en kvinnojour och tala med någon. Många drar sig för ett direktsamtal där de kanske måste svara på frågor eller berätta om sin situation, en situation som man inte själv känner att man kan sätta ord på ännu eller fortfarande skäms över. Att tala med någon i telefon är ett steg närmare närhet, Internet är mer anonymt och kräver inget aktivt samtal (Norlén 1998a). I min avhandling arbetar jag med ett begrepp som jag kallar för *hjälparens distanserade villkor*, som är direkt avhängigt detta. Att få hjälp av en *distanserad andre* är mitt sätt att förklara varför vissa kontakter på Internet upplevs som enklare än face-to-face kontakter. Det betyder inte att de inte upplevs som mycket viktiga och mycket nära. När jag har tittat på specialchattens¹ eller mailinglistans uppgift har jag funnit några återkommande teman; support, tröst, anekdot/igenkänning och råd. En sak som besökaren² i de här sammanhangen själv kan välja att ta del av beroende på vad hon söker. Hjälpen från den distanserade andre fungerar som en anonym, medmänsklig kontakt vars hjälp jag väljer att ta emot på mina egna villkor. Det här betyder även att den som är den distanserade hjälparen är det på sina villkor. Det kan vara lättare att ge tröst och råd på avstånd, då man inte behöver bli personligt engagerad i en annan person. Kommunikationen mellan hjälparen och den uppsökande sker ofta via sajten eller mailinglistans skrivna text, och texten fungerar som en buffertzona i upplevelsen av närhet mellan deltagarna. En kvinna skriver;

Jag hade inte klarat mig utan: En del av dess siter har bidragit till att jag står där jag gör idag utan mailinglistan på Fågelfenix hade jag nog gått under. Jag fick veta att det finns fler som jag och att jag inte är ansvarig för mitt ex handlingar. Jag trodde det bara var jag som var dum som inte flyttade när det gick snett. Jag har också lärt mig att det inte var mitt fel, något som jag har trott och tror fortfarande ibland. Om någon vill maila direkt till mig så är ni välkomna, jag svarar om jag kan. Adressen finns längst ner. (<http://hem.bredband.net/ricpho/Zoya/>)

¹ Specialchat kallas de chattar som samlas kring ett särskilt ämne, t ex kvinnomisshandel, till skillnad mot mer öppna chattar som handlar om att träffa vem som helst och prata bort en stund. Jmf t ex <http://chat.passagen.se/35.html> (35+) med <http://www.foraldrar.com/snack/index.php?snackgr=21> (föräldrar till barn födda med klumpfot).

² Man kan även tala om deltagare, men det går minst en tyst besökare på varje deltagare. Oftast är det fler som läser och inte deltar i debatter/chat än vad det är som gör egna inlägg.

Berättelsen

Kvinnornas berättelser om livet i en misshandelsrelation börjar ibland med den egna barndomen. Detta gäller främst (enbart) för dem som kommer från dysfunktionella hem eller hem där det pågått övergrepp och misshandel som de lämnade tidigt. De andra berättelserna startar när kvinnorna är 16, 17 år gamla. Ofta är de som berättar påfallande unga när de går in i relationen. Efter beskrivningen av det första mötet följer beskrivningen av den lyckliga första tiden. Männerna beskrivs som uppvaktande och "nära".

Jag träffade honom när jag var 16 år, han hade en motorcykel & det var det som gjorde att vi började prata med varandra. Vi blev tillsammans efter ett tag, hade himla kul ihop under en tid. (www2.hemsida.net/now/1/misshandel)

Man blir så kär så att Han är allt man kan tänka på..Så var det för oss, när vi träffades. Världen glittrade! Lyckan hade kommit in i mitt liv. Vi flyttade ihop efter två månader, allting var underbart... Vi gjorde allt tillsammans. Jag har aldrig varit med om en sådan enorm gemenskap, både kroppslig och själslig... (www2.hemsida.net/now/1/misshandel/minhistoria.html)

Denna närhet övergår sedan i svartsjuka, hot och ett starkt kontrollbeteende. Det är vanligt att det trappas upp, där hot och kontroll är "starten" på den våldsamma perioden.

Efter ett tag märkte jag att han var väldigt svartsjuk och kontrollerande. Jag fick inte ha kontakt med mina vänner eller min familj, om jag pratade i telefon kunde han rycka luren och slå den i huvudet på mig, jag fick inte lyssna på vilken musik jag ville, kort sagt jag fick inte göra något utan hans tillstånd. (www2.hemsida.net/now/1/misshandel/louise.html)

Efter det följer två tydliga kulminationer i berättandet; den första är när första slaget faller och den andra är när kvinnan bestämt sig för att lämna relationen. Vid dessa två punkter uppehåller sig berättaren länge. Avslutningen på berättelserna skiftar bland annat beroende på var kvinnan befinner sig i den rättsliga processen. Några berättelser är skrivna av kvinnor som fortfarande är kvar i en misshandelsrelation. Slutet på just deras berättelser online är ofta formulerade som en fråga. Vad gör jag nu? Vart ska jag ta vägen? Några av kvinnorna berättar att de har funnit kärlek med en ny man. Någon annan är fortfarande förföljd och ytterligare någon annan lever sitt liv som singel och tar en dag i taget. I de flesta berättelser har kvinnan tagit kontakt med polisen.

Det är viktigt att komma ihåg att kvinnorna här är påverkade av diskursen om *hur* man berättar om kvinnomisshandel och *vad* man förväntas berätta. Berättelserna är varandra ganska lika. De är även vardagsrealistiska och följer berättarmönstret "detta hände mig, det kan också hända dig". (Arvidsson 1999) Vad kvinnorna väljer att berätta hänger samman på mer än ett sätt; det ska ge en varning, det ska upprätta självkänsla, det ska förmedla ett budskap och det tar hänsyn till sin publik. Det är tydligt att de flesta berättelser är skrivna för andra kvinnor. Ibland nämns även uttryck som "medsyster", eller "ni kvinnor som inte tror det ska drabba er".

Kvinnorna berättar om sina svårigheter att gå vidare med sitt liv när de tagit sig ur själva misshandelsrelationen. Många av kvinnorna har barn med förövaren, och mannen har umgängesrätt eller gemensam vårdnad.

Första gången han rörde mig var en natt när min dotter hade drömt nåt så hon grinade och ropade på mig, men innan jag hade reagerat så hade han flygit upp från sängen och rusat in i hennes rum och rytit till åt henne att hon skulle hålla käft. Jag kom bakom i en ganska hög fart och knuffade till han av bara farten så han flög en bit, han vände sig om och gav mig en örfil och då beordrade jag honom att flytta och innan jag hann reagera så tog han stryptag på mig och tryckte upp mig mot väggen och samtidigt lyftat upp mig så jag tappade kontakten med golvet. Kände hur luften började minska och hörde min dotter gråta för hon såg ju detta för det hände i hennes rum. Tyckte det varade i en evighet, men till slut släppte han taget och gick ut från rummet. (www2.hemsida.net/now/1/misshandel/kicki.html)

Till slut vågade jag skilja mig från honom. Frihet som jag hade längtat efter. Hemmet som varit ett helvete är nu ett slott för mig och barnen. Det var det som jag ville ha. Jag har träffat t.o.m. en underbar man som hjälper mig mycket för att bli av med rädslan och trauma som jag fått av min f.d. så att jag får ett bättre liv tillsammans med barnen. Små beskydder finns kvar, men jag behöver inte vara rädd för den där galningen mer. Något mer kan jag inte tänka mig att önska mig.... (www.fagelfenix.net/Kvinnan/Berattar/konstanze.shtml)

Något annat som möter läsaren av dessa speciella berättelser är den oförståelse som den misshandlade kvinnan ofta möter när hon vänder sig till polisen för hjälp. Flera är de berättelser som visar att poliserna tror att de talat mannen till rätta. Det som istället händer när poliserna har åkt sin väg är att kvinnan åter blir utsatt för våld, nu för att hon anmält sin man.

När händer det som inte *har hänt*?

En vanlig reaktion som kvinnorna beskriver är känslan av att inte få hjälp i tid. Reaktionen hos polisen, men även anhöriga och vänner, är ofta "*men om han inte har slagit dig, har ju ingenting hänt*". I Astrids berättelse (se inledande citat) har mannen eldat upp hennes väska och hennes Filofax. Han står på bottenvåningen i huset med den andra telefonen mot örat och hånar henne när polisen inte tänker komma. Att han eldat upp hennes tillhörigheter är en del av ett äktenskapsgräl, anser polisen. Det är normalt och något som hör äktenskapet till, anser de. De ger även en förklaring till varför det har hänt; mannen är full. De legitimerar hans beteende med att han är påverkad av alkohol, och ser alkoholen som en förklaring. Alkoholpåverkan är en socialt godkänd förklaring, bland både män och kvinnor. Många kvinnor som misshandlats av män under påverkan av alkohol har angivit det som en förklaringsmodell; *han var ju full*. Det är en bra att ta till för båda parter, för då hamnar skulden på något *annat* - något utanför mannen själv. Det som inte kommer fram i den här förklaringsmodellen är mannens inställning till våld och att bruka våld. Män som använder våld mot kvinnor, och anser att det är legitimt, gör det oftare nyktra än alkoholpåverkade. De menar att de hade rätt att "ge igen". Skulden för att de slår ligger nämligen, i deras resonemang, ofta hos kvinnan och att slå var enda sättet att tysta eller lugna henne. Den förklaringen, att mannen känt sig provocerad, är mer regel än undantag (Eliasson 1996). Problemet för t ex Astrid är att det som *har hänt* inte är tillräckligt allvarligt. Polisen behöver ett grövre våld för att anse att det är dags att agera. De är inkallade i ett för tidigt skede i händelsen. Att en händelse inte är isolerad, utan en del av en pågående process har polisen svårt att se utifrån kvinnornas erfarenheter i de flesta berättelser som jag tagit del av. Polisens första uppgift är att *förebygga* brott och störningar av den allmänna ordningen och säkerheten (polislagen 1984:387). Om polisen fick en bättre utbildning om kvinnomisshandelns särskilda problematik, något flera sajter efterfrågar, så skulle de kanske mer tydligt kunna se kvinnomisshandel som den långsträckt process det oftast är.

Trots att våld mot kvinnor ska vara ett prioriterat brott utreds det inte i det tempo som det borde. I Stockholm har en särskild grupp skapats som bara sysslar med kvinnomisshandel. De har att utreda brott som i många fall är begångna förra

året. För den som misshandlas innebär det en väntan på upprättelse som kan ta år. För den som misshandlat tror förmodligen föreställningen att man kan göra vad som helst och ändå komma undan. Efter många månader har minnesbilderna bleknat, och det blir allt svårare för de drabbade att berätta vad som egentligen hände och därmed vittna på ett trovärdigt sätt. Misshandelsbrott avgörs ofta på trovärdighet. Den vars beskrivning låter vettigast "vinner". Hustrumisshandel sker sällan inför publik, utan kräver att brottsoffret minns – och helst också har dokumenterat sina skador. (<http://www.aftonbladet.se/vss/kvinna/story/0,2789,13122,00.html>)

Men när börjar en misshandel? När börjar det som måste *ha hänt*? När blir det osynliga våldet synligt? Nedanstående är hämtat ur en artikel från Aftonbladet online, där Irene von Wachenfeldt (ROKS) intervjuas:

- Gamla attityder lever kvar, som att man är två som bråkar eller så försöker polisen jämka. De förstår inte att våldet är en process. När kvinnan väl fått stryk har det föregåtts av psykisk misshandel som syftar till att bryta ner hennes självkänsla.
- Visst önskar vi från ROKS mer poliser men huvudsaken är att polisen får mer kunskap och utbildning så att de tar kvinnorna på allvar. Från Polisförbundet har man kommit till samma slutsats av sin rapport.
- Mer resurser skulle minska mörkertalet. Men det krävs också utbildning för att lära poliser att hantera folk på ett respektfullt sätt, säger Signar Johansson. (<http://www.aftonbladet.se/vss/kvinna/story/0,2789,80350,00.html>)

Med hjälp av Lundgrens kontinuumbegrepp kan vi försöka se våld i ett större sammanhang, där våld inte är statistiskt utan befinner sig på en glidande skala. De riktigt grova våldsbrotten finner vi vid den ena änden och hot om våld och trakasserier befinner sig i den andra änden. Det senare är sällan ansett som våld. En av tankarna med kontinuumbegreppet är just detta att se allt i ett större sammanhang, där till exempel trakasserier ingår som en del i en hotbild mot kvinnan. Att utöva ett kontrollerande beteende är även det en våldshandling. I studien *Slagen Dam* har forskargruppen funnit ett starkt samband mellan hotelser och fysiskt och sexuellt våld (Lundgren 2001). Debatten som följde efter publicerandet av *Slagen Dam* är värd en egen artikel, men jag har valt att ta med ett citat från Aftonbladet online som jag anser sammanfattar tongångarna på ett bra sätt.

Men han [Jerzy Sarnecki] är skeptisk till att "Slagen dam" fokuserar lika mycket på det temporära och lindriga våldet mot kvinnor, som på det systematiska. Ska jag vara kritisk så tycker jag att resultatet – att varannan kvinna utsatts för våld eller hot – är ointressant, säger han. Skulle du fråga männen om våld så skulle du få betydligt högre andel. Det viktiga är att titta på vad det är för slags våld som kvinnor utsätts för. Kvinnor utsätts för systematiskt våld av närstående – medan

män råkar ut för tillfälligt våld på stan och på krogen.
Men Brita Bjelle, generaldirektör på Brottsoffermyndigheten, håller inte med i hans kritik.
– Vi måste redovisa allt våld som sker mot kvinnor. Om man bara ska redovisa det systematiska våldet, så erkänner man att det är accepterat att "lappa till" en kvinna någon gång, säger hon.
(<http://www.aftonbladet.se/vss/kvinna/story/0,2789,56222,00.html>)

I det här utdraget finns det flera intressanta påståenden att titta närmare på. För det första för Sarnecki de misshandlande männens talan enligt principen *det är synd om männen också*. För det andra anser han att lindrigt våld mot kvinnor inte är relevant i studien Slagen Dam. Det betyder, precis som Brita Bjelle påpekar i artikeln, att det är accepterat med lite våld mot kvinnor. Det gör att Astrids berättelse kommer i en ny dager. Det riktiga våldet har alltså inte hänt och lite våldsamheter får man räkna med. Det är när det börjar bli systematisk och organiserad misshandel som det börjar likna våld, enligt Sarnecki, professor i kriminologi. Det är precis det här som Slagen Dam ville påvisa, att även lite våld *är* våld. Det som sker i det lilla sammanhanget är oftast ett uttryck för en större, samhällelig struktur.

När en vuxen man kallar två vuxna kvinnliga kollegor för flickor så känns det kanske vid första anblicken inte så allvarligt. Det är när man börjar fundera över vad det står för, vad han tror ger honom rätt att säga så, som den mer övergripande strukturen skiner igenom. Det här exemplet är hämtat ur min egen vardag. Mannen (kollegan) i fråga förstod efter ett lättsamt påpekande att han gjort något fel, men han förstod egentligen inte vad det var för fel. Detta visade han genom att ge sig in i omständliga bortförklaringar i skämtsamt ton, samt slutligen be om en "lista" på vad som var okej att säga och vad som inte var okej att säga. Det visar att han själv inte kunde avgöra detta, vilket i sin tur visar att han inte förstod vad det var han gjort fel. Det är en stor skillnad på att veta att man gjort fel jämfört med att *förstå varför* det är fel. Den manliga kollegan gjorde samma sak som Sarnecki i artikeln ovan. Han bagatelliserade de små tecknen, för att han inte förstod att det var tecken på något mycket större.

Men jag tror att orden ger ett avtryck i tankegångarna. Att få tillmälen som dessa ger trots allt lätt känslomässiga sår. Allvarligt är att den som säger detta så småningom får ett förändrat tankemönster. Efter ett tag passerar orden utan att man reflekterar över dem och då är tankemönstret mera öppet för nya

förskjutningar åt samma håll, bort från omtanken om medmänniskan. Kalla det att smutsa ner psyket, om du vill. (<http://www.ettnet.se/~beur/kvinmiss.htm>)

Judith Butler delar med sig av sin erfarenhet av samma fenomen. Hon beskriver hur hon får en fråga: "Vad har du att säga om kroppens materialitet, *Judy?*" (Butler 1993). Hon skriver att frågan ställdes som till ett ostyrt barn och i en nedlåtande ton. Det var tydligt att hon behövde återföras till verkligheten genom att göras liten. Själv upplevde hon det som om hon glömt att hon först och främst måste vara del av en kvinnlighet hon inte tänkte på i det ögonblicket, för att inte framstå som enbart en kunnig forskare. Hon gjordes medveten om att hon tillhörde en kvinnlighet, en underordnad könsidentitet.

Fördomen "Det är inte ens fel när två träter"

Flera citat från olika Internetsidor berättar om beteenden hos misshandlande män som enligt kontinuumbegreppet är våld och enligt kvinnorna på sajterna en del av deras vardag. Gemensamt för dessa utsagor är kontrollbehovet och den livsrumsbegränsning den misshandlande mannen utsätter kvinnan för. Dessa är mycket vanliga härskartekniker – något som många sajter tar upp: osynliggörande, förlöjligande, undanhållande av information, dubbelbestraffning, påförande av skuld och skam³. Dessa härskartekniker går igen inte bara hos den misshandlande mannen utan *även* hos dem som ska hjälpa och skydda. Rättsväsendet gör många gånger offret osynligt. Kvinnan blir ofta förlöjligad när hon ringer efter hjälp. En kvinna fick till exempel höra av polisen i telefon; *det är inte ens fel när två träter!* Inte får hon heller veta vad hon ska göra eller vart hon kan vända sig för att få hjälp. Kanske får hon inte ens information om att en fälld förövare är ute från fängelset eller har permission. Inte sällan läggs skulden på henne; hon tjatade väl så att han fick nog och varför har hon inte anmält honom tidigare om det pågått så länge som hon säger? Offret ska inte bara ta sig ur en våldsamt relation, hon ska också vara stark nog att möta den rättsliga makten. Det ligger på offret att synliggöra det osynliga våldet. Det blir en dubbel bestraffning.

---

³ se http://www.jamstalldhet.nu/jmst/rostr/harskar/htekn_5.htm,
<http://www.fagelfenix.net/Mannen/teknikerna.shtml> eller <http://www.roks.se/index.html>.

Han fick 4 månader men satt bara 3 mån. det värsta var att han hade frigång för att kunna jobba & permis på helgerna utan att jag blev informerad om detta. Jag kan säga att jag är inte speciellt imponerad av rättssystemet & att detta inte var något straff utan en semester för honom. (www.fagelfenix.net/Kvinnan/Berattar/helena.shtml)

Kvinnan Jenny berättar för Aftonbladet online att mannen som misshandlade henne fick en villkorlig dom. Hon hade gjort över 20 polisanmälningar och hade samlat på sig gott om bevis, bland annat bandinspelningar. Det räckte inte till besöksförbud.

Jenny spelade in hans telefonhot och lämnade banden till polisen. Sammanlagt har hon gjort ett 20-tal polisanmälningar. Slutligen dömdes Roger till villkorlig dom i 2 år för hot och olaga intrång. I maj i år hade han avtjänat sitt straff. Under tiden har han kunnat röra sig fritt eftersom han inte fått besöksförbud i brist på bevis. (<http://www.aftonbladet.se/vss/kvinna/story/0,2789,84653,00.html>)

Jennys före detta make har gjort flera olaga intrång i Jennys lägenhet, han har stulit nycklar till hennes ytterdörr och gått in på natten. Han ringer henne varje dag för att påminna henne om att han vet var hon är. Tre gånger har Jenny flyttat till skyddade adresser. En gång lämnade tingsrätten av misstag ut hennes adress. Jenny ser ofta den före detta makens bil i området. Ibland ringer han och berättar att han ser barnen ute och vad de har på sig så att hon vet att han är i närheten. De har gemensamma barn som Jennys före detta man har umgängesrätt med varannan helg. Att gripa till våld mot barnen efter en skilsmässa verkar vara en vanlig teknik för att komma åt kvinnan. Genom den gemensamma vårdnaden har han fortfarande kontroll över henne, via barnen. På samma sätt som våld mot barnens mamma är våld mot de gemensamma barnen.

I en annan artikel i Aftonbladet online kan vi läsa om Hillevi. Den är ett tydligt exempel på att polisen inte alltid förstår att misshandel mot kvinnor är en lång process. Det som räddade Hillevi den här gången var att mannen rymde under en permission vilket i sig är straffbart. Polisen trodde inte att mannen skulle komma efter Hillevi, trots att han hotat att "komma efter" henne så fort han blev fri. Polisen hänvisar Hillevi till 112, eftersom de ingenting kan göra då inget *har hänt*.

– När domen föll skrek han, han skulle komma efter mig, säger Hillevi. I maj i år rymde mannen under en permission.

När jag fick beskedet kände jag hur den gamla rädslan kom tillbaka. Hillevi ringde till polisen och bad att få tillbaka den larmtelefon som tagits ifrån henne av besparingsskäl. Men vart hon än vände sig möttes hon av nonchalans och oförståelse.
– Jag kände mig oerhört maktlös. De sa att jag skulle ringa 112 om något hände, säger Hillevi. (<http://www.aftonbladet.se/vss/kvinna/story/0,2789,178840,00.html>)

Enligt rättsväsendet har männen avtjänat sina straff, och är därför åter igen "oskyldiga". Det är dock långt ifrån alla kvinnor som går säkra på grund av det. Risken för återfall hos män som misshandlar kvinnor bedöms som mycket stor. Man kan också välja att se det som att misshandelsprocessen, som ofta börjar med hot och kränkningar, fortsätter efter avtjänat straff. I vissa fall är det inte bara hoten som kvarstår, utan även fysisk misshandel. Många kvinnor måste byta adress, flytta ofta och kanske byta namn och blir på så sätt återigen dubbelt bestraffade. Trots att det är hon som är offret måste hon själv se till att hålla sig borta från förövaren. I Jennys fall ovan finns det dessutom barn med som har rätt att umgås med sin pappa, vilket gör att hon inte kan "fly". Besöksförbud är mycket ovanligt i Sverige och enligt polisen så följs de inte heller särskilt ofta. Under 2002 utfärdades det t ex 84 besöksförbud i Uppsala län, och det anmäldes samtidigt 194 överträdelser av dessa. Tidigare har det inte varit möjligt att utfärda besöksförbud för någon i sitt eget hem. Det betyder att den misshandlade kvinnan har varit den som måste lämna hemmet då man inte kan förbjuda mannen/förövaren att återvända till sitt eget hem. Enligt ett lagförslag (2003) ska besöksförbud inte bara gälla person, utan även plats. Då skulle mannen kunna få besöksförbud både på kvinnans arbetsplats och i hennes hem. Lagen om besöksförbud gäller i 30 dagar och kan sedan omprövas. Överträdelse ger i snitt fängelse i 2,5 månader (Uppsala Nya Tidning 2003-02-21).

Men, och det är ett stort men, eftersom besöksförbud anses vara ett väldigt stort intrång i den personliga integriteten hos den det gäller krävs det väldigt starka skäl för att få ett besöksförbud. *Jag kan inte låta bli att fundera på det intrång i den personliga integriteten misshandlade kvinnor blivit utsatta för. Men vi bor i Sverige, och här ska brottslingar skyddas...* (www.kvinnomisshandel.just.nu)

Ibland återvänder kvinnan till den misshandlande mannen, trots att hon en gång lyckats ta sig därifrån. Det finns flera olika tolkningar av varför detta sker, men jag tänker särskilt nämna en. Jag har hittat den på flera olika sajter.

Det handlar om att kvinnan har tagit sig ur en våldsam relation men att mannen fortsätter att förfölja och hota henne. I de berättelser jag tagit del av upphör inte misshandeln för att relationen bryts. Den typ av misshandel det då handlar om är allt från hot till fysiskt våld.

Kvinnor som lämnat sina män går ibland tillbaka till mannen. Förklaringen är att de blir så förföljda och trakasserade att de flyttar tillbaka för att få lugn någon gång. Då vet de åtminstone när de kan känna sig trygga och inte.
(www.kvinnomisshandel.just.nu)

Där det finns barn inblandade blir de ofta gisslan mellan föräldrarna. En kvinna berättar på en av de nämnda sajterna att varje vecka när barnen skulle hämtas och lämnas av sin pappa passade han på att ge henne en örfil eller kränkte henne på något annat sätt. Kvinnorna känner sig rättslösa och går omkring i en ständig rädsla för vad som ska hända närmast. De har ingen kontroll över var mannen (förövaren) befinner sig och tittar sig ständigt över axeln eller runt hörnet. Väntar han där på henne? För att skapa sig en fristad återvänder kvinnan till mannen. Då vet hon var han är och när slagen kommer och kan på så sätt skapa sig en fristad i misshandeln. Hon kan skapa sig ett tillfälligt fredat utrymme av ickemisshandel i misshandeln. Naturligtvis är detta bara en av många anledningar till att kvinnan återvänder. I en del fall upplever kvinnan att mannen har så pass stor makt över henne att hon inte vågar annat än att flytta tillbaka. Många gånger fungerar härskarteknikerna som så pass nedbrytande att kvinnan inte ser någon annan utväg. Det som är bra med många sajter är att de visar på andra handlingsalternativ. Det finns länkar till stödgrupper och adresser till skyddade kvinnojourer att åka till. Det finns hjälp att få hos en distanserad andre.

Offer och gärningsman

Ingetora Gumbel har i rapporten *Hörd angående misshandel* analyserat förhållanden från kvinnomisshandelsfall. Protokollen är från slutet av 1990-talet. Gumbel har även intervjuat poliser som sköter de inledande förhören om varför de ställer vissa frågor och hur de för samtalen. När Gumbel beskriver vilket utrymme mannen och kvinnan får i förhållanden så dominerade männens utsago betydligt. Vid beskrivningar av hur den våldsamma

situationen uppkommit har männen fått ett mycket stort utrymme. Det betyder i praktiken att männen kan sätta ord på vad de upplevt vara provokationer från kvinnan eller konflikter inom äktenskapet. Gumbel menar att det inte är så konstigt att männen tar det utrymmet för att försöka skylla ifrån sig vad som hänt. Problemet uppstår när polisen låter männen få detta utrymme, eftersom det protokollförs. Polisen som Gumbel talat med berättar att mannen/förövaren ofta begär att utförliga beskrivningar från hans sida ska finnas med för att han ska godkänna protokollet. En annan anledning till att mannen får så pass stort utrymme i protokollet är att polisen låter honom tala länge om och beskriva vad som hänt i hopp om att senare kunna fälla honom för brottet, eller att han rent av erkänner. Att låta mannen tala är en del av en strategi att få veta så mycket som möjligt av vad som hänt även i situationen i stort. Sanningen är tyvärr att mannens långa beskrivningar kan få den motsatta effekten. (Svenberg 2001)

Vid en eventuell rättegång kan protokollen med männens bakgrundsbeskrivningar, i vilka beskyllningar på kvinnan ingår, få betydelse för påföljden. Kvinnans påstådda provokationer kan betraktas som förmildrande omständigheter. I brottsbalken, kap 29 står: "Såsom förmildrande omständigheter vid bedömning av straffvärdet skall, vid sidan av vad som är föreskrivet för vissa fall, särskilt beaktas om brottet föranletts av någon annans grovt kränkande beteende".

- Polisens pedagogiska strategier kan alltså i förlängningen medföra lägre straff för mannen, förklarar Ingetora Gumbel. (Svenberg 2001)

Ytterligare en intressant punkt i Gumbels rapport handlar om att gärningsmannen avpersonifieras i dokumentationen. Polisen undviker att tala om vem som utför vilket våld mot vem. Istället skriver de, enligt Gumbel, "då grälades det" eller "Marianne ramlade mot ett litet bord i hallen". En annan vanlig beskrivning i protokollen är att beskriva det våld som *inte* förekommit, t ex "något stryppgrepp har inte förekommit". I protokollen blir våldet personneutralt och sedan satt i jämförelse med vad som *skulle* kunna ha hänt om det varit *riktigt* illa. Det är dels att göra våldet i relationen till något som ligger utanför personerna som är inblandade, dels att tona ner den våldsamma handlingen genom perspektivering. I artikeln om Gumbels forskning hänvisar man även till Katarina Erikssons studie *Motsträvighet som anomali i rättsväsendet*, en studie från Kvinnovaldscommissionen. Följande citat handlar om den:

Om kvinnan är ett typiskt offer blir det lättare att bedöma mannen som en tydlig förövare. Kvinnan bör vara uppenbart rädd, vilja lämna mannen, gärna ha invandrarbakgrund, vara svårt skadad och vara beroende av mannen. Då blir hon en målsägande kvinna värd att satsa på. (Svenberg 2001)

Kvinnor som är arga och som argumenterar för sin rätt upplevs inte som offer, för de passar inte in i bilden av hur en misshandlad kvinna ska vara. Det gör att polisen ser dem som jobbiga och lättare lägger en del av skulden för misshandeln på dem. Det blir ytterligare en felaktig version av att det delvis måste vara hennes fel också eftersom det inte är ens fel när två träter.

Råden för vad en misshandlad kvinna ska göra skiftar lite från sajt till sajt, men det finns några gemensamma grundregler. En av dem är att se till att alla skador dokumenteras. Jag har titta på några amerikanska sajter om *domestic violence*. Råden som ges där lägger ett stort ansvar på offret, den misshandlade kvinnan. Det är upp till henne att se till att polisen verkligen rapporterar in anmälan och att se till att dokumentation förs. Ansvaret för bevisföringen som ska ligga till grund för den rättsliga påföljden ligger inte i första hand hos polisen, utan hos offret. Det är en hel del som offret bör ha i åtanke:

The police should respond to your call by sending out officers. In the past, police officers were reluctant to arrest abusers, but this has changed in many communities where victims' support groups have worked with police departments to increase the number of arrests. You can press criminal charges at the police department, and ask for criminal prosecution. Documentation is crucial if you want to go this route. Be sure to insist that the officer responding to your call makes an official report. Also, get the report's prospective number before the officer leaves the premises. [---] Whether or not the police take pictures of any injuries, you should have a friend or family member do the same. (Police photos don't always make their way from the police file to the judge's courtroom in time for a restraining order hearing.) Ask your friend to take approximately ten pictures -- and be sure that she or he photographs your injuries from different angles, using both outdoor and indoor light. It's also important to photograph any property damage. Take pictures, for example, of any broken furniture, unhinged doors or holes in walls that resulted from the violence. (www.nolo.com/lawcenter)

Allt detta går naturligtvis inte att direkt översätta till svenska förhållanden, men det känns onekligen igen i en hel del av de berättelser som finns online. Även i Sverige ligger mycket av bevisbördan på kvinnan, offret. Det är hennes uppgift att synliggöra det osynliga våldet, att bevisas att det verkligen har hänt. Som vi

har sett tidigare räcker det inte med att ringa till polisen och visa på att ens man har eldat upp delar av ens tillhörigheter. Det anses inte av polisen (i just det här fallet) utgöra något annat än en del av ett "äktenskapsgräl". *Han hade inte slagit mig. Han var bara full. Den äldre av poliserna pratade med honom, som man till man. Sedan gick de.*

Avslutning

I den här artikeln har jag diskuterat den misshandlade kvinnans otacksamma roll att själv synliggöra det osynliga våldet; inför polisen, inför rätten, inför fortsatt kamp om vårdnaden av de gemensamma barnen. Polisen behöver mer utbildning i att se kvinnomisshandel som en process, som ett kontinuum, där hot och kontroll är en del av misshandeln. Offrets egen roll måste stärkas. Det kan inte ligga på offret att bära all bevisbörda. Även detta, anser jag, skall ses som en del av det symboliska våldets kontinuum.

Min utgångspunkt var att mäns våld mot kvinnor bör förstås i termer av makt och kontroll. Jag menar att den könsidentitet som skapas i våldsamma relationer är både den maskulina och den feminina, men att det ligger i mannens intresse att skapa kvinnlig könsidentitet som underordnad och kontrollerad. Våld mellan män kan ses som en duell mellan jämlikar. Våld mellan kvinna och man kan ses som uttryck för kontroll och/eller en korrigerande av ett felaktigt beteende där den starkare, mannen, är den som korrigerar och kvinnan är den som behöver uppfostras. Det ligger i den kontrollerandes intresse att upprätthålla denna ojämlikhet, då det ger makten att kunna kontrollera.

Epilog

Strax efter att jag hade träffat min nuvarande man försökte mitt x skrämma oss. Han tejpade fast ett paket med en svensk flagga på min fästmans bilantenn. Någon månad senare, på nyårsafton faktiskt, så stod det två gravljus på fästmannens motorhuv. Jag fattade budskapet. Man flaggar på begravningen, och sedan ställer man ljus på graven. Tur att min man inte är den lättskrämda typen. Tur att kärleken övervinner rädslan. (www.kvinnomisshandel.just.nu)

Källor och litteratur

Källor

Kvinnors berättelser:

<http://www.ettnet.se/~beur/kvinmiss.htm>

www.fagelfenix.net/Kvinnan/Berattar/astrid.shtml

www.fagelfenix.net/Kvinnan/Berattar/helena.shtml

www.fagelfenix.net/Kvinnan/Berattar/konstanze.shtml

<http://hem.bredband.net/ricpho/Zoya/>

www2.hemsida.net/now/1/misshandel/Carina.html

www2.hemsida.net/now/1/misshandel/louise.html

www2.hemsida.net/now/1/misshandel/kicki.html

www2.hemsida.net/now/1/misshandel/minhistoria.html

Tidningsartiklar:

www.aftonbladet.se/vss/kvinna/story/0,2789,13122,00.html

(publicerad 2000-11-21)

www.aftonbladet.se/vss/kvinna/story/0,2789,56222,00.html

(publicerad 2001-05-15)

www.aftonbladet.se/vss/kvinna/story/0,2789,80350,00.html

(publicerad: 2001-08-14)

www.aftonbladet.se/vss/kvinna/story/0,2789,84653,00.html

(Publicerad: 2001-08-28)

www.aftonbladet.se/vss/kvinna/story/0,2789,178840,00.html

(Publicerad: 2002-06-25)

Uppsala Nya Tidning 2003-02-21

Övriga källor:

www.fagelfenix.net/Mannen/teknikerna.shtml

www.jamstalldhet.nu/jmst/rostr/harskar/htekn_5.htm

www.kvinnomisshandel.just.nu

www.nolo.com/lawcenter/faqs/detail.cfm/objectid/7574C275-8115-489A-A93524950D433C9B#766DDA7A-72AE-4016-9861C7C3D2151588

www.police.se

www.polisen.se/PSUser/frameset.jsp?nodeid=1461&pageversion=1

<http://www.roks.se/index.html>

<http://www.roks.se/index.html>

Litteratur

Arvidsson, Alf 1999: *Folklorens former*, Lund: Studentlitteratur.

Butler, Judith 1993: *Bodies that matter. On the discursive limits of "sex"*, New York: Routledge.

Eliasson, Mona 1996: Legitimerar alkohol våld mot kvinnor?, I: Inga-Lill Valfridsson (red.) *Våld, alkohol och övriga droger. Rapport från ett forskningsseminarium*, Stockholm: Folkhälsoinstitutet.

- Lundgren, Eva; Heimer, Gun; Westerstrand, Jenny & Kalliokoski, Anne-Marie 2001: *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning*. Umeå: Brottsoffermyndigheten.
- Lövkrona Inger (red.) 2001: *Mord, misshandel och sexuella övergrepp. Historiska och kulturella perspektiv på kön och våld*, Lund: Nordic Academic Press.
- Moore, Henrietta, 1994: *A passion for difference. Essays in anthropology and gender*, Cambridge: Polity.
- Norlén, Anne-Christine 1998a: Nära vänner långt borta, om sociala kontakter på Internet, opublicerad C-uppsats, Etnologiska institutionen, Uppsala universitet.
- Norlén, Anne-Christine 1998b: Med världen som scen, om att ha en egen hemsida på Internet, opublicerad D-uppsats Etnologiska institutionen, Stockholms Universitet.
- Svenberg, Jenny 2001: Fördomar förs vidare genom polisens protokoll”, i: *Kvinnotryck. ROKS feministiska nyhetstidning* nr 8.